

VISUOMENINIO DARBO PROCESO CHARAKTERISTIKOS KLAUSIMU

L. PERMINIENE

Igyvendinant socialinio-ekonominio šalies vystymo spartinimo programą, labai padidėja visuomeninio darbo teorijos reikšmė. Nuo jos analizės gilumo priklauso ne tik ekonominių (visuomeninio darbo našumo, efektyvumo ir kitų rodiklių), bet ir socialinių (asmenybės saviraiškos ir vystymosi, darbo virtimo poreikiu galimybės ir pan.) problemų sprendimo sėkmė. Pastarajai šiuolaikiniame socialistinės visuomenės išsivystymo etape skiriama ypač daug dėmesio. Dėl to itin svarbu yra darbo proceso, kaip visuomenės egzistavimo substancijos, kurioje nuolat reprodukuojasi visas materialinis ir socialinis žmonių visuomeninio gyvenimo būdo kompleksas, tyrimas.

Gilus visuomeninio darbo proceso nagrinėjimas pirmiausia reikalauja detalios jo kategorijų struktūros bei jų esmės analizės. Visuomeniniam darbo procesui apibūdinti plačiausiai naudojamos „darbo turinio“, „visuomeninės darbo formos“, „darbo pobūdžio“ kategorijos.

Mokslinėje literatūroje šių kategorijų esmės bei turinio klausimu plačiai diskutuojama: nėra bendro požiūrio į tai, kokius visuomeninio darbo aspektus tos kategorijos reiškia, nepakankamai išaiškinta šių kategorijų esmė atsižvelgiant į tam tikrus darbo proceso hierarchijos lygius.

Ekonominėje literatūroje materialinei techninei visuomeninio darbo proceso pusei apibūdinti dažniausiai naudojama darbo turinio, o socialinei-ekonominei — darbo pobūdžio kategorija (8, p. 5—13).

Plačiai paplitusi nuomonė, kai, apibūdinant socialinę-ekonominę darbo pusę, darbo pobūdis identifikuojamas su visuomenine jo forma (10, p. 30). Tarybinėje literatūroje bandoma darbo turinyje skirti materialinę techninę ir socialinę-ekonominę puses (13, p. 30—33). Be to, kai kurie autoriai šių vieningo proceso pusių tyrimą priskiria skirtingiems mokslams. Pavyzdžiui, socialinis-ekonominis darbo turinys charakterizuojamas „visuomeninės darbo formos“ sąvoka ir priskiriama politinės ekonomijos mokslo objektui, o materialinė techninė darbo turinio pusė visai iškeliamą už politinės ekonomijos objekto ribų ir priskiriama gamtos mokslų sričiai (14, p. 11).

Kad ir koks skirtingas būtų minėtų kategorijų interpretavimas, atitinkantis įvairias autorių koncepcijas, visoms būdinga tai, jog visuomeninio darbo procese vienaip ar kitaip yra akcentuojamos ir skiriamos dvi jo pusės: materialinė techninė ir socialinė-ekonominė.

Materialinės ir socialinės pusių skyrimas, norint giliau pažinti nagrinjamą ekonominę kategoriją ar procesą, yra svarbus metodologinis visuomeninio reiškinio analizės principas, kurį naudojo K. Marksas. Materialinės sąlygos parodo tos kategorijos atsiradimo, egzistavimo ir vystymosi pagrindą bei dėsningumus, socialinės — atskleidžia kategorijos vietą, reikšmę ir specifiką atitinkamų gamybinų sątykių sistemoje.

„Darbas,— rašė K. Marksas,— pirmiausia yra procesas, vykštą tarp žmogaus ir gamtos, procesas, kuriame žmogus savo paties veikla tarp-

ninkauja medžiagų apykaitai tarp savęs ir gamtos, ją reguliuoja ir kontroliuoja“ (1, p. 162). Šia prasme darbo procesas yra „<...> amžina natūralinė žmogaus gyvenimo sąlyga, ir dėl to jis nėra priklausomas nuo bet kurios šio gyvenimo formos, bet, priešingai, yra vienodai bendras visoms visuomeninėms jo formoms“ (1, p. 168). Bet darbas — ne tik žmogaus santykis su gamta. Žmonės negali gaminti nesijungdami bendrai veiklai ir abipusiškai pasikeitimui veikla. „Siekdami gaminti,— pabrėžė K. Marksas,— jie sueina į tam tikrus ryšius ir santykius, ir tik tų visuomeninių ryšių ir santykių ribose egzistuoja jų santykis su gamta, vyksta gamyba“ (4, p. 6—7).

Taigi K. Markso teorijoje visuomeninis darbas traktuojamas kaip dvejopas procesas, kuriame skiriama materialinė techninė (žmogaus santykis su gamta) ir socialinė-ekonominė (žmogaus santykis su žmogumi) pusės. Pirmoji iš jų yra gamybinių jėgų, o antroji — gamybinių santykių elementas.

Nagrinėjant visuomeninio darbo proceso turinį, jo formą ir pobūdį, svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog tikrovėje nėra darbo apskritai. Mokslinėje literatūroje priimta skirti tam tikrus visuomeninio darbo proceso analizės lygius: individo (individualų) ir visuminio darbininko (visuomeninį) darbą. Visuomeninio darbininko darbas gali būti nagrinėjamas kaip visuminis visos visuomenės darbas ir kaip gamybinių padalinių (įmonės, gamybinio susivienijimo) — gamybinių kolektyvų darbas. Todėl ir „darbo turinio“, „darbo pobūdžio“ ir „visuomeninės darbo formos“ kategorijos turi atspindėti atitinkamo darbo proceso analizės lygio ypatybes.

Minėtų kategorijų esmę (ypatybes) individualaus ir visuomeninio darbo procesų požiūriu nagrinėja B. Korotiukas. Autorius skiria individualaus ir visuomeninio darbo turinį bei formą. Individualaus darbo turinį aiškina kaip darbo jėgos atliekamų funkcijų ir operacijų visumą. Individualaus darbo forma, autoriaus nuomone, yra darbo proceso elementų struktūra, vidinis jų organizavimas. Visuomeninio darbo turinys aiškiamas kaip gamintojų darbo turinių visuma, o santykiai tarp tų gamintojų — kaip visuomeninė darbo forma (12, p. 11).

B. Korotiuko išvados, nusakant individualaus ir visuomeninio darbo proceso turinio ir visuomeninės jo formos esmę, mūsų nuomone, nėra metodologiškai pagrįstos ir teisingos.

Pirma, B. Korotiuko koncepcijoje galima įžiūrėti individualaus darbo priešpriešinimą visuomeniniam. Siuolaikinės gamybos sąlygomis kiekvienas darbas yra visuomeninis. Tai jo esminis, būdingiausias bruožas. Antra, individualių darbo turinių visuma negali sudaryti visuomeninio darbo turinio. Darbo turinys tiesiogiai priklauso nuo gamybinių jėgų išsivystymo, todėl tiek individualaus gamintojo, tiek ir visuminio darbuotojo darbo turinį pirmiausia sąlygoja gamybinės jėgos. Trečia, B. Korotiuko koncepcija nenuosekli ir todėl, kad, nusakydamas individualaus darbo visuomeninę formą, autorius kalba apie organizacinę-techninę jo formą, o visuomeninio darbo — visuomeninę darbo formą. Be to, individualaus darbo forma nusakoma kaip darbo turinio elementų struktūra. Nesunku pastebėti ir tai, jog autorius, norėdamas apibūdinti visuomeninę individualaus darbo formą, iš tikrųjų nusako darbo turinį, nes kiekvieno reiškinio elementų struktūra visada yra jo turinio apibūdinimas. Negalima įsivaizduoti darbo turinio elementų, nesujungtų į tam tikrą struktūrą arba atitinkamai jų neorganizavus, o tai reiškiama atitinkamomis konkrečios darbinės veiklos funkcijomis. Ketvirta, B. Korotiukas pagrįstai visuomeninę darbo formą traktuoja kaip darbuotojų santykius. Bet iš to negalima daryti išvados, jog ši visuomeninė forma būtina ir individualiam darbui.

Nusakant darbo turinio, visuomeninės jo formos ir darbo pobūdžio esmę atsižvelgiant į atitinkamą (individualaus ar visuomeninio) darbo

analizės lygį, mūsų nuomone, tikslinga remtis K. Markso teiginiu, kad pirminė ir būtina visuomeninės gamybos ir darbo procesų prielaida visuose jų analizės lygiuose yra darbo jėgos sujungimas su gamybos priemonėmis. „Kokios bebūtų gamybos visuomeninės formos, darbininkai ir gamybos priemonės visuomet lieka jos veiksniai. Bet, būdami atskirti vieni nuo kitų, ir vieni ir kitos yra jos veiksniai tik galimybėje. Kad aplamai būtų galima gaminti, jie turi susijungti“ (2, p. 30).

Aiškinant darbo turinio, jo visuomeninės formos ir pobūdžio esmę atitinkamuose visuomeninio darbo proceso analizės lygiuose, metodologiškai tikslinga darbo jėgos sujungimo su gamybos priemonėmis procese skirti du aspektus.

Viena vertus, gamybos priemonės ir darbo jėga, kaip pagrindiniai gamybos veiksniai, yra gamybinių jėgų elementai, kita vertus — gamybinių santykių (ir pirmiausia nuosavybės santykių) objektai ir subjektai. Analogiškai ir šių pagrindinių gamybos veiksnų sujungimas, viena vertus, yra gamybinių jėgų elementas, atspindintis materialinių techninių elementų ir asmeninio veiksnio išsivystymo lygį ir atitinkančias jį gamybos bei darbo proceso organizavimo (kooperavimo) formas. Gamybos priemonių ir darbo jėgos sujungimas šia prasme kaip tik ir būtų visuomeninio darbo proceso materialinės techninės pusės charakteristika. Kita vertus, tiek kiek gamybos priemonės ir darbo jėga yra gamybinių santykių objektai ir subjektai — jų sujungimas bus gamybinių santykių elementas, apibūdinantis socialinę-ekonominę visuomeninio darbo proceso pusę.

Darbo jėgos sujungimas su gamybos priemonėmis gamybinių jėgų aspektu priklauso nuo kokybinės gamybos priemonių sudėties, jų koncentravimo ir specializavimo lygio, konkretaus darbo ypatybių ir pan. Praktikoje jis reiškiasi tam tikru darbo kooperavimo laipsniu bei mastu (visuomeninės darbo organizavimo formos), atitinkamo profesinio kvalifikacinio lygio darbo jėgos atliekamomis darbo funkcijomis bei struktūra. Visi momentai, apibūdinantys asmeninių (darbo jėgos) ir daiktinių (gamybos priemonių) gamybos proceso elementų sujungimo procesą gamybinių jėgų plotmėje apibūdina „darbo turinio“ kategorijos esmę. Nesunku suprasti, jog darbo turinys yra bazinė jo charakteristika, atspindinti gamybinių jėgų vystymąsi.

Pradinis ir akivaizdžiausias darbo jėgos sujungimas su gamybos priemonėmis reiškiasi individualaus darbo lygyje. Nors, suprantama, gamintojo darbas tikrovėje neegzistuoja kaip savarankiškas ir izoliuotas, nepriklausantis nuo kitų gamybos dalyvių. Suvisuomenintos gamybos sąlygomis kiekvienas darbuotojas gali sujungti savo darbo jėgą su gamybos priemonėmis tik kaip visuminio darbininko elementas, t. y. būdamas tam tikro gamybinio kolektyvo narys.

Tačiau mokslinės abstrakcijos požiūriu galima ir būtina individo darbo proceso analizė. Tai paaiškinama tuo, kad, pirma, kiekvieno gamybos suvisuomeninimo lygio atveju individas visada yra kaip tam tikro sugebėjimo dirbti nešėjas. Antra, individualaus darbo proceso analizė leidžia visapusiškiau ir giliau išsiaiškinti tuos darbo proceso elementus, nuo kurių priklauso visuomeninio darbo proceso vystymosi dėsningumai ir perspektyvos.

Individualaus darbuotojo darbo proceso analizės lygyje darbo jėgos sujungimas su gamybos priemonėmis, kaip gamybinių jėgų elementais, reiškiasi tam tikromis darbo funkcijomis bei operacijomis, kurias darbuotojas atlieka gamindamas tam tikrą produktą.

Kiekviename darbo procese, atsiribojant nuo konkrečių jo formų, galima skirti tokias darbo funkcijų grupes:

logines, kai nustatomas darbo tikslas ir sudaromas konkretus veiklos planas;

energetines, kurias atlikdamas gamintojas reikiasi kaip energijos šaltinis, išjudindamas ir paleisdamas veikti darbo įrankius ir kitas darbo priemones;

technologines (vykdomąsias), kai gamintojas veikia darbo objektą arba darbo priemones, atlieka tam tikrą darbą;

kontrolės ir valdymo, kurių metu gamintojas seka ir kontroliuoja gamybos procesą, įvertina darbo rezultatus (11, p. 29—30).

Tokių funkcijų skyrimas ir jų struktūros kitimo analizė padeda išaiškinti individualaus darbo turinio vystymąsi, nustatyti šio vystymosi priklausomybę nuo gamybos priemonių ir pirmiausia nuo darbo įrankių išsivystymo lygio.

Darbo proceso vystymosi istorija rodo, kad išskirtos darbinųjų funkcijų grupės atsižvelgiant į darbo priemonių išsivystymo lygį skirtingai pasiskirsto tarp objektyvių (gamybos priemonės) ir subjektyvių (darbo jėga) darbinės veiklos elementų. Pavyzdžiui, amatininko, naudojusio primityvias darbo priemones, darbas buvo sinkretiškas. Žmogus buvo pagrindinis gamybos proceso agentas: jis atliko visas minėtas funkcijas.

Atsiradus ir įdiegus į gamybą mašinas, kaip kokybiškai naujo tipo darbo įrankį, žmogus prarado savarankiškumą ir tapo mašininės gamybos sistemos elementu. Mašina, kaip objektyvus gamybos veiksnys, „pasisavino“ tiesioginio žmogaus poveikio darbo objektui ir su tuo susijusias energetines funkcijas. Darbo mašinų išradimas ir jų pritaikymas gamyboje iš esmės pakeitė technologinės funkcijos turinį: anksčiau žmogus paprastai įrankiu veikė darbo objektą, o dabar darbo objektą žmogus veikia sudėtingais mechanizmais ir mašinomis. „Kaip mašina,—rašė K. Marksas,— darbo priemonė įgauna tokią materialinio egzistavimo formą, kuri sąlygoja žmogaus jėgos pakeitimą gamtos jėgomis ir empirinių rutininių metodų — sąmoningu gamtos mokslo pritaikymu“ (1, p. 345).

Tolesnis mašininės gamybos vystymasis sudarė prielaidas atsirasti darbo mašinai, „kuri veikia su įvairių įrankių kombinacijos pagalba“ (1, p. 339). Jos pagrindu veikia automatinė mašinų sistema, kuri „<...> visus žaliavai apdirbti reikalingus judesius atlieka be žmogaus pagalbos ir kai ji yra reikalinga tik darbininko vykdomos kontrolės <...>“, (1, p. 341). Tokiu atveju darbuotojas atpalaiduojamas nuo tiesioginio jo dalyvavimo technologiniame gamybos procese, taip pat nuo sunkių fizinių ir monotoniškų psichinių darbo funkcijų bei operacijų. Žmogaus darbo jėga nukreipiama kūrybinėms funkcijoms atlikti.

Gamybos mechanizavimas ir automatizavimas objektyviai sąlygoja naujų darbo organizavimo formų ir tiesiogiai suvisuomeninto darbo atsiradimą. „<...> kooperatinis darbo proceso pobūdis dabar pasidaro techninė būtinybė, kurią diktuoja pačios darbo priemonės prigimtis“ (1, p. 345).

Vadinasi, „<...> stambiosios pramonės prigimtis sąlygoja darbo keitimą, funkcijų judėjimą, visapusišką darbininko judrumą“ (1, p. 434).

Taigi su kiekvienu kokybiškai nauju darbo priemonių išsivystymo etapu vyksta kokybiniai pakeitimai darbo turinyje. Jam būdinga tendencija, kurią pastebėjo V. Leninas. „<...> technikos pažanga tuo ir pasireiškia, kad žmogaus darbas vis labiau ir labiau nustumiamas į antrą vietą, palyginti su mašinų darbu“ (6, p. 73). Tačiau to nereikia suprasti, jog žmogus atlaisvinamas nuo darbo apskritai. Atsirandant tobulėnoms darbo priemonėms, vienos darbo funkcijos atitenka mašinoms (objektyvizuojamos), senos funkcijos pasipildo nauju turiniu, atsiranda iš principo naujos darbo funkcijos ir operacijos. Automatizuotos gamybos sąlygomis atsiranda funkcijos, susijusios su mašinų ir mechanizmų naudojimu bei aptarnavimu: jų montavimas, techninė apžiūra, remontas, suregulavimas, tam tikrų darbo režimų nustatymas ir t. t. Tokių funkcijų atlikimas reikalauja aukštos darbo jėgos kvalifikacijos ir atitinkamo jos profesinio

pasirengimo, o tai jau rodo kokybiškai naujo darbo turinio susiformavimą.

Taigi individualaus darbo turinys vystosi pirmiausia tobulėjant darbo priemonėms. Joms tobulėjant, keičiasi darbo turinio struktūra: susiformuoja naujas asmeninių ir daiktinių veiksmų, gyvojo ir sudaiktinto, fizinio ir protinio, kvalifikuoto ir mažai kvalifikuoto, paprasto ir sudėtingo darbo santykis.

Galima daryti išvadą, kad visuomeninio darbininko „darbo turinio“ kategorija atspindi visuomeninio darbo organizavimo formas (darbo kooperavimo), darbinųjų funkcijų sudėtį ir struktūrą, darbo jėgos bendro išsimokslinimo ir profesinį kvalifikacinį lygį, atitinkantį kiekvieną kokybiškai naują darbo priemonių išsivystymo lygį. Pakitimai darbo turinyje — tai gamybinių jėgų vystymosi procesas, nagrinėjamas individualaus ir visuomeninio darbo materialinių-techninių elementų požiūriu.

Jau minėjome, jog darbo jėgos sujungimo su gamybos priemonėmis procesas, be materialinio techninio, nusakančio darbo turinį, atspindi ir kitą — socialinį-ekonominį gamybos veiksnių sujungimo aspektą. Šis gamybos veiksnių sujungimo aspektas atspindi istoriškai konkrečią visuomeninę darbo formą. Darbuotojo sujungimo su darbo sąlygomis forma, — rašė K. Marksas, — sąlygoja socialinę jo darbo formą (5, p. 430—431). Vadinasi, „visuomeninės darbo formos“ kategorija atspindi socialinę-ekonominę darbo pusę, kurią suformuoja istoriškai konkretus asmeninių ir daiktinių gamybos veiksnių sujungimo būdas.

Visuomeninio darbo raidoje galima skirti tris pagrindines jo formas: individualinę-kolektyvinę, privatinę ir tiesiogiai visuomeninę (socialistinę, komunistinę). Tiesiogiai visuomeninei darbo formai, atsiradusiai dėl socialistinio darbo suvisuomeninimo, būdinga tai, kad individualus darbas yra tiesiogiai visuomeninis. K. Marksas „Gotos programos kritikoje“ nurodė, jog komunizme, kitaip negu kapitalistinėje visuomenėje, „<...> individualus darbas jau ne aplinkiniu keliu, o betarpiškai egzistuoja kaip sudėtinė visuomeninio darbo dalis“ (3, p. 12). Taigi tiesiogiai visuomeninis darbas — tai kokybiškai nauja individualaus ir visuomeninio darbo ryšio forma, kuri parodo socialistinio darbo specifiką. Be to, socialistinės darbo formos esmė priskirtinos tos labai svarbios ypatybės, kurios atsiranda dėl tiesioginio asmeninių ir daiktinių socialistinės gamybos veiksnių sujungimo būdo — darbo visuotinumas, laisvas darbas nuo antagonizmo ir išnaudojimo. (Plačiau žr. 7, p. 5—13.) Tuo pagrindu formuojasi ir kolektyviški draugiško bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos asocijuotų gamintojų santykiai.

Visuomeninės darbo formos vystymuisi lemiamą vaidmenį turi darbo turinys. TSKP XXVII suvažiavime buvo ypač akcentuojama darbo turinio kitimo reikšmė. „Kokybiniai poslinkiai socialinėje sferoje įmanomi tik **nuodugniai pertvarkius darbo turinį**“ (7, p. 47). Generalinė darbo turinio pertvarkymo kryptis yra gerokas rankų darbo sumažinimas.

Šios problemos sprendimas iš esmės pakeis darbo turinio struktūrą: gerokai padides protinio, palyginti su fiziniu, kvalifikuoto, palyginti su nekvalifikuotu ar mažai kvalifikuotu, sudėtingo, palyginti su paprastu, lengvo, palyginti su sunkiu darbu, dalis. Darbo procese formuosis intelektualaus bei kūrybiško darbo pagrindai, skatinantys asmenybės vystymąsi bei saviraišką. Kartu darbo turinio vystymasis sudarys būtinas prielaidas ir sąlygas planingam socialistinės darbo formos plėtojimuisi paverčiant ją komunistine.

Šių problemų sprendimas svarbus visoms liaudies ūkio šakoms. Tačiau ypač jis liečia žemės ūkį. Agrarinis darbas tiek savo turiniu, tiek savo forma dar atsilieka nuo darbo pramonėje. Todėl ryškį ir svarbį agrarinio darbo vystymosi kryptis yra jo industrializavimas. (Plačiau žr. 9, p. 20—21.)

Darbo turinys ir visuomeninė jo forma — tai neišardoma, dialektinė dviejų visuomeninio darbo proceso pusių vienybė. Šioje vienybėje prioritetas priklauso darbo turiniui. Tačiau visuomeninė darbo forma nėra pasyvus darbo turinio atspindys. Kaip dialektinės vienybės elementas, visuomeninė socialistinio darbo forma skatina darbo turinio vystymąsi.

Nagrinėjant socialistinio darbo plėtojimąsi, itin svarbu darbo turinio ir jo visuomeninės formos dialektinės vienybės kitimo dėsningumą problema. Jei „darbo turinio“ ir „visuomeninės darbo formos“ kategorijos atspindi skirtingas neišardomo reiškinių — visuomeninio darbo — puses, tai būtina kategorija, parodanti dialektiškai susijusių darbo turinio ir visuomeninės jo formos tarpusavio ryšį ir atitikimo laipsnį. Tokia kategorija, mūsų nuomone, yra darbo pobūdis. Bet darbo pobūdžio negalima interpretuoti kaip mechaninės darbo turinio ir visuomeninės jo formos sumos. Ši kategorija atspindi priešybių vienybę, atitikimo laipsnį dviejų, organiškai tarpusavyje susijusių ir tikrovėje neišskaidomų, darbo pusių.

Darbas savo pobūdžiu gali būti skirtingas ne tik atskirose ekonominėse formacijose, bet ir vienoje ekonominėje formacijoje. Socializmo sąlygomis darbas savo pobūdžiu gali tapti socialistinis, atitinkantis pereinamąjį iš kapitalizmo į socializmą laikotarpį, socialistinis, atitinkantis šiuolaikinio socializmo išsivystymo etapą, ir komunistinis darbas — perspektyvos idealas.

L I T E R A T Ū R A

1. Marksas K. Kapitalas.— V., 1957.— T. 1.
2. Marksas K. Kapitalas.— V., 1957.— T. 2.
3. Marksas K. Gošos programos kritika.— V., 1977.
4. Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 13.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 26, ч. III.
6. Leninas V. Pilnas raštų rinkinys.— V., 1976.— T. 1.
7. TSKP XXVII suvažiavimo medžiaga.— V.: Mintis, 1986.
8. Čičinskas J. Darbo pobūdis socialistinėje visuomenėje ir jo kitimas.— LTSR AMMD. Ser. Ekonomika.— V., 1983.— T. 25.
9. Perminienė L. Industrinio darbo formavimasis žemės ūkyje.— Liaudies ūkis, 1979, Nr. 3.
10. Врублевский В. К. Развитой социализм: труд и НТП. Очерки теории труда.— М.: Политиздат, 1984.
11. Гудожник Г. С. НТП: сущность, основные тенденции.— М.: Наука, 1970.
12. Коротюк Б. Н. Содержание и форма общественного труда.— Ростов н/Д: Изд-во Ростовского университета, 1978.
13. Малашин С. Д. Труд как источник развития общественного производства.— Горький, 1975.
14. Общественная форма труда при социализме / Под ред. А. Д. Смирнова и К. Сабо.— М.: Экономика, 1984.

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
Politinės ekonomijos katedra

Redakcinei kolegijai
įteikta 1986 m. balandžio mėn.

К ВОПРОСУ О ХАРАКТЕРИСТИКЕ ОБЩЕСТВЕННОГО ПРОЦЕССА ТРУДА

Л. ПЕРМИНЕНЕ

Резюме

В статье рассматриваются теоретико-методологические вопросы общественного процесса труда. На основе критического анализа существующих в советской литературе концепций по поводу определения содержания, общественной формы и характера труда в статье строится система указанных категорий и сделана попытка раскрыть их сущность.

В качестве методологической основы исследования сущности категорий «содержание», «общественная форма» и «характер труда» положен процесс соединения рабочей силы со средствами производства, который рассматривается со стороны производительных сил и производственных отношений. Отсюда делается вывод, что процесс соединения рабочей силы со средствами производства, рассматриваемый со стороны производительных сил, формирует суть категории «содержание труда», а процесс соединения рабочей силы со средствами производства, рассматриваемый со стороны производственных отношений, — суть категории «общественная форма труда».

Диалектическое единство содержания и общественной формы труда, отражающее определенный уровень развития общественного процесса труда как единого целостного процесса, оформляется категорией «характер труда».

В статье сделана попытка рассмотреть сущность категорий «содержание», «общественная форма» и «характер» труда на уровне индивидуального и общественного труда.